

CZU: 008+811.112.2(430.1+430.2)

IDENTITATE ȘI ALTERITATE CULTURALĂ ȘI LINGVISTICĂ

Valentina PRISECARI

Universitatea de Stat din Moldova

În acest articol ne propunem să identificăm identitatea germană ca Stat întregit după reunificarea din 1989, dar și alteritatea culturală și lingvistică prezentă în cei 40 de ani de existență a celor două părți separate: RFG și RDG. Corpusul analizat include 17 discursuri ținute cu ocazia zilei de 3 octombrie de către președinții federali: Richard von Weizsäcker (1), Roman Herzog (2), Johannes Rau (2), Horst Köhler (5), Christian Wulff (3), Joachim Gauck (2)*.

Cuvinte-cheie: *identitate, identitate culturală, identitate lingvistică, alteritate.*

CULTURAL AND LINGUISTIC IDENTITY AND ALTERITY

In this article we aim to identify the German identity as a complete state after the reunification in 1989, but also the cultural and linguistic alterity present during the 40 years of existence of the two separate parts: the FRG and the GDR. The analyzed corpus includes 17 speeches held on October 3 by federal presidents: Richard von Weizsäcker (1), Roman Herzog (2), Johannes Rau (2), Horst Köhler (5), Christian Wulff (3), Joachim Gauck (2)*.

Keywords: *identity, cultural identity, linguistic identity, alterity.*

Identitatea culturală și identitatea lingvistică

Cultura este un sistem de valori și credințe, un „rezervor istoric” care include o serie de caracteristici distincte ale unei societăți în termeni spirituali, emoționali, intelectuali sau materiali, care sunt transmise și moștenite. Identitatea este felul cum ne percepem pe noi înșine, diferiți de alții. Este felul de a fi dinamic și fluid, tranzitoriu și divers în diferite situații. Identitatea se formează pe arena culturală prin intermediul limbajului. Limbajul definește identitatea. Există o legătură inseparabilă între limbaj și gândire.

Identitatea este percepută și ca mod de a fi și de a gândi al unei persoane sau comunități. Comunitatea are ca și componentă principală comuniunea, iar comuniunea, la rândul său, are la bază comunicarea. Comunicarea se realizează prin intermediul limbajului. Iar „în baza limbajului se derulează relația cu alteritatea”, limbajul fiind mijlocul cel mai la îndemână prin care „furăm” ceva din experiența celuilalt [1, p.5]. Bordieu notează despre identitate atunci când vorbim ca fiind continuu într-un proces de negociere și renegociere.

În literatură, ca și în viața reală, vorbim despre un mix al identităților care nu poate fi separat, deoarece ar fi imposibil să separăm culturile minoritare infiltrate de-a lungul secolelor în cele majoritare. Este imposibil să menținem doar o focalizare comunitară.

„În realitate, *identitățile culturale* nu sunt niște concepte „substanțiale”, niște date statice, fixate în trecut, ci niște permanente reordonări, cu atât mai mult în ciclul cultural în care ne aflăm astăzi și în care nici nu mai există o bază socioculturală pentru perpetuarea acestui model conceptual: trăim într-o lume cu o circulație a informațiilor, a valorilor, a oamenilor atât de rapidă și *fără posibilitatea de a mai menține o „focalizare” comunitară*” [2, p.177] (subl. noastră).

Despre tema identității și alterității a scris și Mihai Cimpoi în lucrarea „Critice. Identitate și alteritate”, menționând că în literatură revine insistent omul dialogal (Dostoevski), în filosofie dialogul are loc între om și Dumnezeu, omul în față cu sine însuși sau omul cu celălalt om [3, p.6].

În sociolingvistică Konrad Schröder menționează într-un articol că identitatea și limba sunt interconectate, iar identitatea lingvistică are aceeași semnificație cu identitatea culturală. Identitatea culturală este în același timp o asigurare a individului contra solitudinii. Din punct de vedere psihologic, pierderea identității lingvistice și culturale duce spre instabilitate psihică, din care rezultă instabilitate și în alte domenii [4, p.56-57]. Identitatea culturală reprezintă o problemă complexă și nu există doar *societatea multiculturală*, ci și *individul multicultural* [5].

* Discursurile au fost preluate de pe siteul www.bundespraesident.de

Alteritatea culturală în RFG și RDG ca și culturi minoritare

Pornind de la interesele noastre științifice, am ales să facem o analiză a identității și alterității culturale în baza unui corpus bazat în special pe discursurile lui Johannes Rau (1999, 2002). În comparație cu celelalte discursuri ale președinților germani, Johannes Rau face o diferență vizibilă între așa-zisele „ex-culturi minoritare.” În urma analizei discursurilor am realizat un tabel, în care încercăm să prezentăm doar cele mai importante caracteristici ale identității diferite din RFG și RDG, exteriorizate în discursurile președinților federali de după 1990, începând cu Richard von Weizsäcker și terminând cu Joachim Gauck.

Din discursurile incluse în corpusul practic am extras eșantioane sau mostre de identitate lingvistică și culturală, pe care le prezentăm prin expresii preluate direct din oratoria politică menționată. Dincolo de parametrii lingvisticii, am inclus și partea morală, spirituală, materială / financiară, culturală, inclusiv posibilitatea de afirmare a identității colective ca și întreg al celei individuale etc. Menționăm că am selectat cele mai reprezentative exemple pentru a percepe esența acestor identități și alterități numite „Ossis” și „Wessis”.

Tabelul 1**Alteritatea și identitatea din BRD și DDR**

<i>RDG (germană numită și „Ossis”)</i>	<i>RFG / (germană numită și „Wessis”)</i>
<ul style="list-style-type: none"> - im Osten weniger Luxus - unangenehmen Gefühle - Wer im Osten lebte, für den öffnete sich der Weg in die Einheit als Weg in die Freiheit. - man hatte sehnsüchtig darauf gewartet, vieles abschütteln zu können, vieles nicht mehr hören und sehen zu müssen, sich den ungezählten Gängelungen nicht mehr aussetzen zu müssen - Stolz darauf, wie mutig, klug und friedfertig die Menschen in Ostdeutschland ihren Willen zur Freiheit und Einheit durchgesetzt hatten (RH) - Ostdeutschland ist heute schon ein Laboratorium des Neuen (RH) 	<ul style="list-style-type: none"> - im Westen bessere Autos - Gemeinschaftsgefühl und menschliche Wärme, Familiensinn und gute Nachbarschaft - Wer alles kaufen kann, was er bezahlen kann, wer fahren kann, wohin er will, sagen darf, was er will, wer wählen darf, wen er will, wer ein Telefon nur zu beantragen braucht und es nach wenigen Wochen bekommt, wer seinen Beruf frei wählen und die Erziehung seiner Kinder selber bestimmen kann - Westdeutschland hat 1990 viel Gutes in die Einheit eingebracht: die feste Verwurzelung in der westlichen Wertegemeinschaft, das Grundgesetz, solide demokratische Institutionen und Wirtschaftskraft.

Din cele prezentate în tabel rezultă că pentru germanii din Est *Einheit = Freiheit*. Sentimentul de izolare și constrângere putea fi observat prin faptul că și partea materială era diferită de cea din RFG. Astfel, cei din Est aveau *unangenehmen Gefühle*, care s-au exteriorizat ulterior într-o revoltă numită *Montagsdemonstration*. Anume ea a dus la căderea zidului berlinez și, prin urmare, la reunificare. Din acest moment, Roman Herzog se întreabă: „*Fragen wir also weniger, was uns noch trennt, sondern vielmehr, was uns schon eint, und vor allem, wie wir unsere unterschiedlichen Lebenserfahrungen für die Zukunft nutzen können.*” (Să ne întrebăm mai puțin ce ne mai desparte, ci mai mult ce ne unește, și înainte de toate cum pot fi folosite experiențele de viață diferite pentru viitor (traducerea ne aparține)). Urmează alte două citate, care sunt reprezentative pentru identitatea lingvistică și cea culturală din Vest și Est:

„*Verschiedenheit des Denkens und der Erfahrung ist doch nicht Verschiedenwertigkeit. Verschieden mögen wir ja noch sein, aber gleichberechtigt und vor allem gleichwertig sind wir trotzdem.*” (Roman Herzog)

„*Was hält uns zusammen? Sind wir zusammengewachsen, trotz aller Unterschiede?*” (Christian Wulff)

Horst Köhler ne aduce în fața unei provocări de a face să cadă nu doar zidul istoric, ci și zidul interior al fiecăruia, care există între popoare, oameni, bărbați și femei, culturi, religii, Est și Vest, vechi și nou, știința modernă și descoperirile preistorice, cercetare și produse utile:

„*Viele von Ihnen überwinden immer noch Mauern - jeden Tag: Mauern zwischen Völkern und Volksgruppen, zwischen Menschen mit und Menschen ohne Migrationsgeschichte, zwischen Menschen mit und ohne Behinderung, zwischen Männern und Frauen. Zwischen Menschen verschiedener Kulturen und Religionen, zwischen Nachbarländern, zwischen Ost und West, zwischen Unternehmensführung und Mitarbeitern, zwischen alter und neuer Architektur, zwischen modernster Wissenschaft und prähistorischen Funden, zwischen Forschung und nutzbaren Produkten.*” (Horst Köhler)

Identitatea federală prin reunificare

După reunificarea Germaniei, în discursurile despre această temă se reflectă multă determinare, încurajare, motivare și voință pentru un nou început. Evenimentul din 3 octombrie s-a reunit cu evenimentul de decernare a premiilor în diferite domenii (*Ordnungsverleihe*). Cu această ocazie se pune accent pe identitatea culturală a personalităților care sunt premiate în Schloss Bellevue. Se valorifică potențialul uman. Joachim Gauck afirmă că personalitățile înfrumusețează acest castel „*Viele besondere und außergewöhnliche Menschen schmücken heute das Schloss Bellevue*” aceasta devenind deja o tradiție repetată de-a lungul anilor până în prezent.

Combinată cu acest eveniment sau marcată separat, sărbătoarea de 3 octombrie este o ocazie specială de a verbaliza calitățile, caracterul și identitatea germană ca popor. Putem s-o numim un fel de „autoimagologie” de aproape trei secole, creată de personalități marcante și preluată la nivel național și internațional ca o mostră a propriei identități, prin prisma propriilor ochi, „a cum suntem, cum dorim să fim și cum suntem percepuți de alții.” Astfel, dihotomia *eu-celălalt* își regăsește refugiu omniprezent în aceste discursuri. Vom face o prezentare generală a tuturor calităților care sunt prezentate în corpul analizat, precum și traducerea acestora. Nu ne vom axa pe discursurile separate ale președinților. Am selectat doar cele mai importante substantive și adjective.

Tabelul 2

Identitatea germană lingvistică după 1990

Substantive	<ul style="list-style-type: none"> • freier Selbstbestimmung (autodeterminare liberă) • der feste Wille (voință puternică) • Flexibilität (flexibilitate) • Mut (curaj) • unser Rat und unsere Hilfe sind gefragt (se cere sfatul și ajutorul nostru) • Verantwortung übernehmen (a lua responsabilitatea) • Aufbauwillen, Tatkraft, Engagement (dorința de a crea ceva nou, vigoare, angajament) • Lernfähigkeit (capacitatea de învățare) • bunte Gesellschaft (societate pestriță), reich an Menschen (bogată în oameni)* • Toleranz, Kompromissfähigkeit und Solidarität (toleranță, capacitate de a face compromisuri, solidaritate) • wir Deutsche Motor in Europa (Germanii sunt motor în Europa)
Adjective	<ul style="list-style-type: none"> • berechenbar, zuverlässig, geachtet (calculabil, demni de încredere, respectat) • einig (uniți) • wachsam (vigilent) • ehrenamtlich engagiert (angajat voluntar) • klug und beherzt (înțelept și curajos) • neugierig (curios) • lebensstüchtig (capabil să facă față vieții) • offen (deschiși) • stolz (mândru) • aktiv (activ)

*„Dieser Reichtum ist größer und nachhaltiger als jeder finanzielle Reichtum”.

Elementele lexicale prezentate în tabel au un rol impunător în constituirea identității germane. Prin urmare, observăm impactul pozitiv, încurajator și motivațional al acestor discursuri, care formează, prin identitatea lingvistică (adjective și substantive, dar nelimitându-se doar la acestea) pe care o conțin, un impact lingvistic și cultural vizibil asupra receptorilor, remodelând astfel și identitatea acestora într-o direcție de dezvoltare.

Pe lângă caracteristicile de bază ale unei identități lingvistice, se pune un accent deosebit pe tema culturală și importanța culturală, în special în discursurile lui Horst Köhler:

„*Kulturlosigkeit öffnet die Tür zur Barbarei*”. (HK)

„*Kultur haben bedeutet: Unterschiede erkennen und gelten lassen*”. (HK)

„Kultur gibt innere Sicherheit und befreit dadurch auch dazu, andere auf ihre Weise leben zu lassen, macht tolerant und frei”. (HK) („Lipsa de cultură deschide ușa spre barbarie”; „Cultura înseamnă a observa deosebirile și a le accepta”; „Cultura creează siguranță internă și ne face liberi să permitem și altora să trăiască așa cum doresc; ea ne face toleranți și liberi” (traducerea ne aparține)).

În concluzie, analizând cele 17 discursuri, putem afirma că ele au un impact puternic pozitiv și motivațional. Identitatea lingvistică și alteritatea culturală din cele două părți ale Germaniei – RFG și RDG – evoluează diacronic constant pe parcursul celor trei decenii de după reunificare, fără a suferi modificări esențiale.

Referințe:

1. SALAVASTRU, C. *Raționalitate și discurs*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1996. 346 p.
2. LEFTER, I.B. *Despre identitate. Temele postmodernității*. Pitești: Paralela, 2004. 350 p.
3. CIMPOI, M. *Critice. Identitate și alteritate*. Craiova: Magna Princeps, 2011. 208 p.
4. SCHRÖDER, K. Zur Problematik von Sprache und Identität in Westeuropa. Eine Analyse aus sprachenspolitischer Perspektive. In: *Sociolinguistica: internationales Jahrbuch für europäische Soziolinguistik*. Bd.9, 1995, s.56-66.
5. PARPALĂ, E., POPESCU, C. (ed.). *Comunicare și identitate. Perspective lingvistice și culturale*. Craiova: Editura Universitară, 2010. 360 p.

*Prezentat la 10.11.2017
în cadrul Colocviului Internațional
Traducere și Mondializare*